

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 2 2022 | ÅRGÅNG 26

Bokförlaget THALES

FOLKE TERSMAN OCH jag har i ett par årtionden jobbat nära varandra i frågor kring global demokrati, först i ett forskningsprojekt han ledde, »Democracy Unbound», och nu senast i en bok vi tillsammans har författat, *Folk & vilja: ett försvar av demokratin i vår tid* (Fri Tanke, 2020). Tidigt var vi överens om önskvärdheten av global demokrati. Jag skrev om saken i *Global Democracy: The Case for a World Government* (Edinburgh University Press, 2008/2014) och Tersman i boken *Tillsammans* (Bonniers, 2009). Men kanske håller vi på att glida isär? Redan i slutkapitlet på vår gemensamma bok *Folk & vilja* tvingas vi artikulera att vi inte är helt överens i frågan om hur den globala upphettningen bäst kan hanteras. Vi är emellertid otydliga med hur vår oenighet närmare bestämt ser ut. Tersman har sökt bringa klarhet i saken i ett bidrag till antologin *Klimat och moral* (Natur och kultur, 2021), där han ifrågasätter sådant jag på egen hand skrivit i saken – och skriver i vårt gemensamma slutkapitel i *Folk & vilja*. Här ska jag försöka besvara Tersmans kritik av min ståndpunkt.

Vår gemensamma bakgrund är denna. Allt sedan klimatförhandlingarna – de så kallade COP-mötena – drog igång 1995, har utsläppen av växthusgaser ökat. Ja, alltsedan COP1 år 1995 och fram till det nyligen avslutade COP26 år 2021 i Glasgow har mer än hälften av historiens alla utsläpp i atmosfären gjorts. Hur är det möjligt? Vilken är den bästa förklaringen till att numera näst intill alla människor, politikerna inkluderade, inser att drastiska åtgärder måste vidtas mot utsläppen av växthusgaser, utan att något görs? Det gäller att undvika väldigt allvarliga konsekvenser (möjligen den mänskliga civilisationens undergång). Hur kan man i så fall vara så passiv?

Tersman och jag har varit överens om att den bästa förklaringen av denna passivitet stavas »allmänningens tragedi». Vad som erfordras är globala lösningar på problemet, lagstiftning som är

tvingande för alla. Vi lever emellertid i en global anarki, där varje statschef ser till den egna nationens bästa. Och då de egna utsläppen är försumbara beträffande konsekvenserna för den egna befolkningen fortsätter man att göra dem. Egoismen driver var och en till detta beslut. Skulle de andra upphöra med sina utsläpp, så mycket bättre att själv fortsätta med de egna (för att skapa internationella konkurrensfördelar). Och fortsätter de andra med sina, så klarar man sig trots allt bättre om man själv fortsätter med de egna, också då man närmar sig en total katastrof. En lösning vore förstås om alla ledande politiker upphörde att handla nationalegoistiskt. Något sådant har varken Tersman eller jag ansett vara troligt eller ens politiskt möjligt.

Både Tersman och jag har ansett att en möjlig och önskvärd lösning vore en världsregering, som styrde utvecklingen bort från avgrunden. En sådan skulle, tänkte vi oss, utses demokratiskt. Här vore det alltså önskvärt med ett världsparlament, som både lagstiftade om ett omedelbart stopp för fortsatta utsläpp, samt drog upp riktlinjerna för hur bördorna för omställningen skulle fördelas, och som utsåg en världsregering, vilken kunde ta hand om styrningen av processen.

Problemet vi står inför är, om jag rätt uppfattat saken, att det raskt erfordras globalt tvingande beslut. Vi behöver en global regering, men det finns inte tid att etablera en global demokrati. Detta är utgångspunkten för mina mer pessimistiska funderingar på senare tid. Från dessa funderingar tar alltså Tersman avstånd. Men hur tänker han? Tror han att vi först ska etablera en global demokrati och därefter ta itu med den globala upphettningen? Nej så naiv är han inte. Så hur föreställer han sig att problemet ska lösas?

Först något om hur jag själv resonerar. Jag skriver mest utförligt om detta i »Who Cares?», en artikel i den nya tidskriften *Journal of Controversial Ideas* (Tännsjö 2021). Jag har också på Dagens Nyheters kultursida kort sammanfattat min syn. Vad jag där skriver citerar Tersman i sitt angrepp på min ståndpunkt. Jag uttrycker i DN-artikeln min bristande tilltro till att vi hinner etablera en nödvändig global demokrati:

Kanske kunde vi göra det, om vi fick hundratals år till vårt förfogande. Vi har emellertid inte den tid vi behöver. Något måste ske raskt. Etablerande av global styrelse får ske genom en kupp, ett slags existentiellt språng, där de suveräna nationalstaterna tvingas upphöra att finnas till. En global regering i form av en global despoti tar över. Demokratin får komma sedan, i form av ett långsiktigt reformprojekt, ungefär som demokratin etablerats inom existerande icke-demokratiska nationalstater. (Tännsjö 2018)

Som jag klargjort i särskilt artikeln »Who Cares?» är det jag uttrycker då jag skriver om möjligheten av en globalt despotisk lösning av klimatkrisen närmast en *förhoppning*. Jag fäster visst hopp vid möjligheten att i ett läge, då konsekvenserna av upphettningen blir drastiska, som då glaciärerna vid Västantarktis kollapsar och havsnivåerna höjs med många meter, når vi en politisk *tipping point*. Några procent av världens befolkning, främst ungdomar, kräver aktivt drastisk handling, de får ett passivt stöd från en majoritet av samma befolkning, och några centralt placerade individer griper makten och lyckas genomtvinga de mest akuta globala beslut som då erfordras för att om möjligt och i sista stund hindra vår kollektiva marsch mot avgrunden. Jag har också dystert noterat att detta scenario kanske aldrig kommer att realiseras. Och jag har resonerat om en långt mera fasansfull utveckling, där nationalstaterna fortsätter med sina utsläpp, sluter sig hermetiskt, avvisar klimatflyktingar, genomför totalitära nationella styren, successivt dukar under men där i bästa fall någon enstaka lyckligt placerad nation kan överleva och på sikt föra den mänskliga civilisationen vidare. Kanske är det scenariot mera realistiskt?

Detta är alltså min nuvarande syn på saken. Hur resonerar då Tersman? Han ogillar inte bara tanken på en global despoti, som löser problemen, han tror inte heller att någon sådan despoti, som räddar vår planet, kommer att etableras. Men han tycks inte heller sätta sitt hopp till att någon spillra av den mänskliga civilisationen ska överleva i något av klimatet relativt gynnat hörn på vårt klot.

Nej, han sätter sitt hopp till reformer såsom upprättandet av nya globala institutioner, en klimatdomstol och en parlamentarisk församling i FN (utan beslutande myndighet).

Dessa reformer är sådant vi båda ivrat för som steg i en långsam reformistisk process fram till global demokrati. Nu ser han dem som något som ska göra det möjligt för världens ledare att lägga sitt egoistiska förnuft på hyllan för att i stället, trots allt, genom förhandlingar nå fram till frivilliga överenskommelser om hur utsläppen ska upphöra och bördorna fördelas. Det uppkommer ett läge där, utan att den globala anarkin bringas till ett slut, var och en är beredd att upphöra med utsläppen i en förtröstan om att andra kommer att göra detsamma, tycks han anse. Man kanske kunde säga att han sätter sitt hopp till COP37 – eller något liknande? Kanske är han också mer optimistisk än vad jag är om både den mänskliga civilisationens slitstyrka och teknikens utveckling. Min tro är att fortsatta utsläpp på nuvarande eller högre nivåer de närmaste tio åren vore ödesdigra. Jag tror det finns en icke försumbar risk för att vi med fortsatta utsläpp hamnar i irreversibla negativa förlopp. Också en liten risk för en sådan utveckling motiverar drastiska motåtgärder, då så stora värden står på spel. Tersman anser kanske att en sådan utveckling vore skadlig, men inte så skadlig att den skulle utgöra ett reellt existentiellt hot?

Om Tersmans hopp, förutsatt att jag rätt uppfattat det, är välgrundat har vårt argument för global demokrati delvis underminerats. Visst, globalt styre och global demokrati kan vara önskvärda ting i egen rätt, men vårt argument, som baserades på att de var oundgängligen nödvändiga (oavsett om man gillar dem eller ej) för att lösa mänskliga existentiella problem, har nu fallit. Problemet med den globala upphettningen kan lösas i samarbete mellan oberoende och delvis odemokratiska stater som Kina, Ryssland, Saudiarabien, Brasilien, USA, EU m. fl.

En sådan utveckling skulle innebära att vi hade fel i grunden, då vi tog ställning för den globala demokratin – och särskilt förekomsten av en världsregering – just för att dessa institutioner skulle vara nödvändiga att tillgripa om vi ville undslippa en klimatdriven

undergång. Som filosof är det inte tungt att medge att man haft fel. I en fråga som denna skulle det vara en lättnad att kunna konstatera att detta och andra bland mänsklighetens existentiella problem kan lösas utan global styrelse. Vi hade mer tid än jag trodde till vårt förfogande, teknikutvecklingen var snabbare än jag hade föreställt mig, och viljan till samarbete mellan världens ledande politiker tillräcklig för att bryta den dystra trenden vi hittills levt med från COP₁ till COP₂₆. Så mycket enklare blir inte i så fall livet?

Men stämmer det? Min pessimism är obruten och Tersmans nya optimism ter sig, måste jag nog hävda, såsom glättat missriktad.

Referenser

- TÄNNSJÖ, TORBJÖRN (2018) »Så kan klimatkrisen leda fram till en global despoti», *Dagens nyheter*, 2018-11-28, s. 8.
TÄNNSJÖ, TORBJÖRN (2021) »Who Cares?», *Journal of Controversial Ideas*, 1, ss. 1–15.